

EGY NEMZET ÉBREDÉSE

„Haza és haladás”

(1825-1848)

A forrói Kakas Csárda és Postaállomás

Utazás és elszállásolás a reformkorban

Helytörténeti pályamunka

2025.

Pályázó: Szabados Ivett, Encsi Váci Mihály

Gimnázium és Kollégium, 11.A osztály

Felkészítő tanár: Palánczné Sipeki Andrea

A forrói **Kakas Csárda** vendégfogadó épülete és **Postaállomás** (ma: **Abaúji Múzeum és Községi Könyvtár**) igazán nagy forgalmúvá a reformkorban vált, ezért is választottam dolgozatom kiindulópontjának a lakóhelyemen található patinás épületet. Kazinczy Ferenc is sokszor érintette fogatával hivatali útja során, s így írt a számomra kedves vidékről: „Jobbkéz felől...a zempléni hegyaljai hegyek széleit, balkéz felől a kézsmárki s forrai termékeny szántóföldeket, középen pedig azt a zöldellő rétet láttam, melyből néha a Tiszába lesiető Hernád csillámlott. Bőséget mutatott mind a már sárgulni kezdő vetés, mind a föld fekete anyaga.”¹

Az épület a felvilágosodás korában épült, majd funkciója a reformkorban teljesedett ki. A saját, illetve a postakocsin utazó nemesség, hivatali nemesség, jurátusok, valamint a helyi parasztpolgárság igényeit szolgálta ki. Megszállt itt Robert Townson angol utazó is, aki bejárta Magyarországot a 18- 19. század derekán, s útikönyvet is megjelentetett hazánkról. Ezt a könyvet a Tátra kutatás alapművének is tartják (Travels in Hungary/ Reise in Hongarijen). Townson „elismerően nyilatkozott a forrói csárda kényelméről és jó kosztjáról.”² Forró mezőváros birtokosa Kassa szabad királyi város volt. A csárdás az épületet a „földesúrtól”, jelen esetben Kassa városától bérelte. Az udvar engedélyével működhetett, építése is engedélyhez kötött volt. A ma is látható épület építését 1776-ban engedélyezte Mária Terézia (1740- 80) Kassa Magisztrátusának a régi favázas „vendégfogadó kastély” helyébe. (Ez a kastély volt a jószágigazgató székháza is.) Az új épület „vastagfalazatú, emeletes kőépület, mely a mezőváros központi szerepét erősítette és városi jellegét növelte.”³ Az épület késő barokk stílusban épült. A barokk copf stílus túldíszítettsége helyett a letisztultabb, egyszerűbb vonalvezetésű klasszicizáló stílust figyelhetjük meg a kétszintes épületen. Ez a stílus jobban képviseli a szükséges modernizációt: a kereskedelem, a közlekedés, valamint a társadalom modernizálását, a polgárosodást. 1790-ben az épület, mint Postaállomás felkerül a Budát Kassával összekötő posta útvonalára. (Forró, Miskolc) 1815-ben a Bécsi Kongresszusra igyekvő I. Sándor cár is a csárda vendége volt.

Fénykorát a reformkorban éli: A postai szolgálat és a postakocsin való utaztatás tartozott a postamester és a postai alkalmazottak, míg a vendéglátás a csárdás hatáskörébe. Az épület kettős funkciója lévén kettős fenntartású: állami és városi (Kassa, mint birtokos). Kassa, mint

¹ Kovácsné Szeppefeld Erzsébet: Borsod- Abaúj- Zemplén megye irodalma: in Somorjai Lehel szerk.: Borsod- Abaúj- Zemplén megye hon – és népismerete (B.- A.- Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 2004), p.:142.

² Szalipszki Péter: Tájak- Korok- Múzeumok Kiskönyvtára: Forró- Abaúji Múzeum (TKM Egyesület, Pannon Nyomda, Veszprém, 1991), p.:6.

³ Dr. Bodnár István: Forró története (Dr. Bodnár István, Forró, 1996)

a helyi „földesúr” biztosított a postamester részére szántóföldet, a postalovak részére legelőt, kaszálót és istállót, valamint fenntartotta illetve bérbe adta a vendégfogadót.

A reformkorban az utazás „úri huncutságnak” számított: Pest- Budára, Pozsonyba, Bécsbe még csak- csak eljutottak nemeseink, jurátusaink, de messzebbre nem sokan merészkedtek, s ha mentek is, többnyire hajóval. Az utak rossz állapota is rontotta az utazási kedvet, bár a postakocsi útvonalakra több pénzt fordítottak. Az "épített út" pedig akkoriban azt jelentette, hogy a ledöngölt földútra kavicsot terítettek, amit a lovak, hintók, postakocsik beletapostak a talajba.”⁴ Főbb útvonalak voltak: Bécs- Pozsony, Bécs- Buda, Buda- Temesvár- Nagyszeben. Miskolcból kiindulva Erdély felé: Gesztely- Szerencs; a Felvidék- Lengyelország felé pedig: Szikszó- Forró- Kassa- Eperjes. (A korábbi Buda- Eger- Kassa útvonal elkerülte Miskolcot.)

A postaállomások a Helytartótanács hatáskörébe tartoztak, de magánemberek is vállalhattak szállítást. A postamesterek állami alkalmazottak voltak, jelentkeztették és elbírálták őket. A nemesi származás nagy előnyt jelentett. A forrói posta indulásakor a postamestert Szebeni Ferencnek hívták és Vilmányból helyezték át. 1833-tól működik a delizsánsz (személyszállító postakocsi) Pest és Kassa között. A delizsánsz kéthetente, majd hetente, a postaszállító kocsi kétnaponta járt, 1839-től pedig már naponta.

A postakocsik levélküldeményeken kívül dobozokat, csomagokat, tértivevényeket vihetek magukkal, az utasszállítók pedig az utasokat és a poggyászaikat, de ha volt aznap levélküldemény vagy tértivevény, azt is elszállította. Az utasnak postamérföldenként 20 krajcárt kellett fizetni ott, ahol felszállt a postakocsira. (Egy postamérföld kb. 16 km volt, egy magyarmérföld: kb. 8, 4 km) Szokás volt a kocsisnak 5 krajcár borraavalót adni, s ezt olykor megismételni egy- egy postán kocsis és lóváltáskor. Ennek fejében az utas 25 kg-ig díjmentesen szállíttathatta a poggyászát.

A postaállomásnak a helység közepén kellett elhelyezkednie. A Kakas Csárda épülete a királyi posta feliratú címtáblával, az ország címerével és a postakürt jelvénnel a település központjában állt. Konecsni János néhai postamester a „város díszének” és „nagy előrehaladásának tényezőjének” tartotta a postaállomást. A forrói postaállomás az alábbi funkciókat látta el: 1. levélpostai forgalom (feladó- és tértivevények elkészítése, beszerzése, központi díjszabások, menetrend) 2. személyszállító kocsiposta szolgálat, 3. „hálóstáció” vendégfogadóval. Már a település határában felharsant a postakürt, mely jelezte, hogy hány lovat kér a postakocsis a menet váltására. Impozáns látványt nyújtott, ahogy a négy ló vontatta, 11 főt szállító sárga- fekete fogat bevágta a mezővárosba.

⁴ Töri másképp: Így utaztak a reformkorban (torimaskepp.blog.hu -letöltés dátuma: 2025.02.05.)

Bécsből „a kocsik április 1. és szeptember 30. között minden délután 7-kor indultak, a téli időszakban már 4 órakor.”.⁵ A Bécsből szerdán induló járat a Buda- Eger- Miskolc útvonalon vasárnap este érkezett meg Forróra. Az ilyen utazások alkalmával mindig vitték magukkal az utasok naplót, levélpapírt, íróeszközt, hogy megörökítsék élményeiket vagy éppen viszontagságaikat. Petőfi Sándor is készített úti jegyzeteket. Némely utas pisztolyt is dugott a kézipoggyászába útonállókra vagy a téli hidegben farkasokra számítva.

A delizsánsz a színbe gördült be. A Kakas Csárda kényelmes ágyat, a szalmazsákon, párnán huzatot és dunyhát biztosító, igazi vendégfogadó volt, nem csak hálóstáció, ahová a szegény utasnak még az ágyneműt, takarót és némi szárított vagy füstölt élelmiszert is cipelnie kellett. A nemesurak bármely nemesúr kastélyában, kúriájában szívesen látott vendégek voltak, ismeretlenül is befogadták egymást. A Kakas Csárda azonban kielégítette az úri igényeket, hiszen Sándor cár is itt szállt meg. Dr. Kamody Miklós írása szerint „az Eperjes- Kassa- Pest gyorskocsi utasai a Forrói Vendégfogadót szívesen vették igénybe jövet- menet.” A mai forrói emberek ízes főztjei, szép és finom süteményei híresek a környéken, a recepteket generációról generációra hagyományozzák át, s visszavezethetők a polgárosodás korába. A híres forrói vendéglátóhelyek konyha- és cukrászművészete is a reformkor vendéglőinek, kávéházainak és a parasztpolgárság konyhaművészetében gyökerezik.

Étkek tehetősebbek számára: A reggeli számukra lehetett friss tej, karamellás tej, csokoládé ital, kakaó, tea, kávé, hozzá kalács, kuglóf, fánk, lángos, püspökkenyér, tejfölös kenyér, bundás kenyér, pirítós, tojásétel, körözött és kolbász. Ebédre többféle levest és főzeléket szolgáltak fel, a húsfélék között marharostélyos, sertéspecsenye, pörkölt és hal volt. A felsoroltak már a pesti és a bécsi polgári igényeket tükrözik, de nálunk a parasztságra jellemző egyszerűbb, tápláló és egészséges ételek is megtalálhatók voltak: a „magas, forradásos búzakenyér”, vízzel vagy tejjel forrázott gabonaörlemények, azaz kásák hagymás zsírral vagy túróval, tejföllel; a tepertős, túrós krumplicanga (liszttel, tejjel megtört főtt burgonya), a paprikáskrumpli; kifőtt tészták levéből hagymával, paprikával fűszerezett, berántott levesek; a káposztaételek (édes káposzta párolva, kis ecettel savanyítva főtt és sült húsok mellé vagy töltelékkel vagy korhelylevesnek); bableves sárgarépával puhára főzve. A „forraiak” a szilvapálinka (szilvórium) főzés mesterei, de nappal a vidék savanykás asztali fehér borainak fogyasztása volt jellemző. A „Tokaji” úri passzió számba ment. Frissítő italként kínálták még kis csuprokban az aludttejet. Innen a mondás: „Egyen Forrón aludttejet!”

1848. június 17-én Budapesten kelt Trefort Ágostonnak a Kassai Postaigazgatóságnak írt levele, melyben kinevezi az új forrói postamestert Farkas István személyében. Az állomás

⁵ https://m.mult-kor.hu/20121127_hogyan_kozlekedtek_a_18_szazadban - letöltés dátuma: 2025.02.05.

1860 után veszt jelentőségéből a postakocsival való utazás terén, mivel ekkorra megépül a Forró- Encs vasútállomás. Forró nincs közvetlen kapcsolatban a vasúttal, a település fél óra járásra van a vasútállomástól, de a településnek a múltban való érdemei miatt a neve a vasútmegállót jelző táblán Encs elé került. A Postaállomás helyén működött patika, később iroda. Az Abaúji Múzeum 1985-ben alakult meg, de a földszinten még működött a „vendéglő” egészen az 1990-es évek elejéig. (több az épületről: lásd mellékletben)

Felhasznált irodalom

Ács Imre: A reformkor étkezési szokásairól:
https://www.baon.hu/helyi-kultura/2023/02/a-reformkor-etkezesi-szokasairol-szolt-az-eloadas-a-hiros-agoraban?fbclid=IwY2xjawIQrRFleHRuA2FlbQIxMAABHd7JON2mi724I4EV74soH7hRlDNsDNLteS2y5zQ3REM5xalo6DMaIodmZA_aem_VkUwL1qU5ijEUu7F8MuNzQ –

letöltés dátuma: 2025.02.05.

<http://www.bazkonyvtar.hu/hu/library/forro> - letöltés dátuma: 2025.02.25.

Dr. Bodnár István: Forró története (Dr. Bodnár István, Forró, 1996)

Dr. Szutorcsik József: Forró krónikája, I. kötet (Dr. Szutorcsik József, Forró, 1996.)

https://m.mult-kor.hu/20121127_hogyan_kozlekedtek_a_18_szazadban - letöltés dátuma: 2025.02.05.

Kamody Miklós: Indul a postakocsi – 200 éves a miskolci posta (1790- 1990), Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1990

Somorjai Lehel szerk.: Borsod- Abaúj- Zemplén megye hon – és népismerete (B.- A.- Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 2004)

Sulinet: A reformkor és a boldog békeévek -

https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/vendeglatas-idegenforgalom/szallodai-alapismeret/a-reformkor-es-a-boldog-bekeevok/magyar-kiraly-szallo-1861?fbclid=IwY2xjawIQkxleHRuA2FlbQIxMAABHUnsaU8aAn_fkt3JQORQcOASIXjwuU1IdUW2dr92hGzxVsg2sQHvMvaBpQ_aem_vnEA1vWVyExpV88Z-MtetQ – letöltés dátuma: 2025.02.05.

Szalipszki Péter: Tájak- Korok- Múzeumok Kiskönyvtára: Forró- Abaúji Múzeum (TKM Egyesület, Pannon Nyomda, Veszprém, 1991)

Töri másképp: Így utaztak a reformkorban - torimasképp.blog.hu -letöltés dátuma: 2025.02.05.

Adatközlő: Rakaczki Zoltán, a forrói Művelődési Ház vezetője

Kutatás helyszíne: Művelődési Ház, Abaúji Múzeum és Könyvtár (egykori csárda)- Forró,
Encs Városi Művelődési Központ és Könyvtár
internet

Melléklet

(A képek a felhasznált irodalomból származnak. A saját készítésű képeket jelölöm)

Borsod- Abaúji- Zemplén megye

Abaúji táj

Egy 1930-ban készült felvétel az épületről,
melyet a „csárdában” készítettem (rajta a „Gyógyszertár” és „Vendéglő” felirat)

Egy 1977-ben készült felvétel a „kakas

csárda”

felíráttal. (Volt benne üzlet, lakás, majd terményraktár. A holokauszt innen elhurcolt áldozatait egy emléktábla idézi az épület oldalán. Miután 1968-ban a községi tanács és a Hernádmenti Építőipari Szövetkezet renováltatta az épületet, újra csárda lett és HÉSZ iroda.)

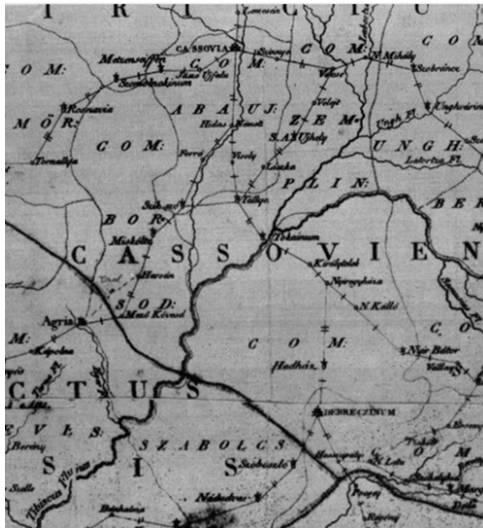
2025.02.13-án általam készített felvételek

Az Abaúji Múzeum és Könyvtár

felújítástervezete

(általam készített felvétel a tervszetről)

A térképmetszeten jól kivehető a Miskolc- Forró-
Kassa-

Eperjes útvonal

„Magyar Királyi Posta”

„Úri étkek” a Kakas csárda
reformkori étlapján

S a paraszti étek...

Fogadó a 19. század elején

"1316/217 Földmívelés-, ipari és kereskedési Minisztertől
Kassai postaigazgatóságnak

A múlt hónap 25-én 150 szám alatt felterjesztett felhívás folytán a forrói postaállomást felsőgellérti Farkas Istvánra ruházom át. Egyébiránt meghagyom ezen állomásnak eddigi 2000 pFtban megállapított királyi értékét, valamint a postamesteri hivatallal egybekötött eddigi évenkénti kétszáz pengőftnyi fizetést; a postaszállításokért járandó rendes szállítási bért, az eddigi meghatározott előfogatatlányt és a szekérposta vitelbérekből esendő száztól ötös részletet, megjegyezvén, hogy addig is míg a szekér postai szolgálatra nézve létező kivételes viszonyok elintézve lesznek, Farkas István magát a szekérpostai szolgálat és szállítások pontos teljesítésére a fennálló szerződés értelmében kötelezendik, és Önök az e részbeni nyilatkozatot nekem felterjesztendik, egyszersmind pedig az új postamesternek adandó tisztli szerpótlék mennyisége iránt véleményes jelentést teendnek. Ezek szerint tehát Önök a további szükséges intézkedéseket megteendik és Farkas Istvánnal az ide rekesztett tisztli rendelvényt kézbesítendik.

Budapesten június 17-én 1848.

a Miniszter megbízásából
Trefort Ágoston " 25

1848. 06. 17-én nevezte ki Farkas

Istvánt

forrói postamesterré Trefort Ágoston a földmívelés-ipari- és ker.-i miniszter megbízásából

Viasz pecsétnyomók Forró
Krónikájából (I. kötet)

A forrói Balajti Cukrászda (saját fotó) és a Holdfény Hotel és Étterem, mint az egykori
vendégfogadói miliő továbbörökítői

Képek a csárdából, azaz az Abaúji Múzeumból 19. század végi 20. század eleji bútorzattal
(általam készített felvételek)

